

Analys av regionala
utvecklingsprogram med
utgångspunkt i den fysiska
samhällsplaneringen

Boverket augusti 2007

Diarienummer 2349-1674/2006

Innehåll

Förord.....	4
Sammanfattning	5
Frågeställningar i undersökta regionala program	7
Hållbar utveckling och god livsmiljö	7
Demokrati och delaktighet	9
Jämställdhet	9
Barn- och ungdomsperspektiv	10
Integration och segregering	11
Det internationella perspektivet.....	12
Regionförstoring och regionintegrering.....	12
Mellankommunal samverkan	14
Fysiska strukturfrågor.....	15
Boende/bostadsförsörjning	15
Kommunikationer	16
<i>Fysiska kommunikationer.....</i>	<i>16</i>
<i>Kollektivtrafik.....</i>	<i>17</i>
<i>IT.....</i>	<i>18</i>
Energifrågor.....	19
Kommunal översiktsplanering.....	19
Målkonflikter	20

Förord

Boverket ska enligt regleringsbrevet för 2007 bland annat bedöma och redovisa till regeringen hur kommunernas översiktsplanering beaktas i det regionala utvecklingsarbetet. Bakgrunden till detta är att det, i förordningen (2003:595) om regionalt utvecklingsarbete, är föreskrivet att kommunernas översiktliga planering ska beaktas i det regionala utvecklingsarbetet.

Länens/regionernas övergripande, strategiska styrinstrument i den regionala utvecklingsplaneringen är det regionala utvecklingsprogrammet, RUP. Det regionala utvecklingsprogrammet kan sägas ha två huvudsakliga roller. I första hand är det den regionala nivåns eget styrdokument för regional utveckling. Men de regionala utvecklingsprogrammen är tänkta att också utgöra ett viktigt underlag för regeringens bedömningar av utvecklingen och av centrala insatser i länen.

För ungefär tre år sedan, under sommaren 2004, utarbetade Boverket rapporten ”Strategier för regional utveckling – kapplöpning mellan regioner” (september 2004). Den rapporten innehöll en analys av de före sommaren 2004 befintliga och då aktuella regionala utvecklingsprogrammen, bland annat när det gäller utvecklingsprogrammets beaktande av kommunernas översiktsplanering. Boverket har även på motsvarande sätt analyserat regionala tillväxtprogram (RTP).

Under den tid som förflutit sedan rapporten ”Strategier för regional utveckling” har många nya regionala utvecklingsprogram tillkommit. Nästan alla län/regioner har antagit nya program. För att uppfylla regleringsbrevet för 2007 har det därför funnits anledning att genomföra en ny analys av regionala utvecklingsprogram. Analysarbetet utfördes mars – maj 2007. I likhet med i 2004 års rapport har analysen utförts utifrån Boverkets kompetens- och ansvarsområden med inriktning på fysisk planering och boendefrågor. Det utförda arbetet redovisas i denna arbetsrapport, vilken behandlar fjorton regionala utvecklingsprogram som har tillkommit efter 2004 års boverksrapport i ämnet. I några län/regioner är de regionala utvecklingsprogram som Boverket undersökte i 2004 års rapport fortfarande gällande. Dessa behandlas inte på nytt i den nu föreliggande rapporten.

Rapportens huvuddel har utarbetats av Pär Hansson. Handledare har varit Jan Gunnarson, som dessutom utarbetat avsnittet Sammanfattning.

Sammanfattning

Mot bakgrund av regeringens föreskrifter i Boverkets regleringsbrev redovisar Boverket i denna rapport verkets analys av det femtontal regionala utvecklingsprogram (RUP) som tillkommit sedan Boverkets tidigare analys sommaren 2004 av då befintliga aktuella regionala utvecklingsprogram. Boverkets analys från 2004 finns redovisad i rapporten ”Strategier för regional utveckling – kapplöpning mellan regioner” (Boverket, september 2004).

Analysen i denna rapport har, i likhet med analysen i 2004 års rapport, utförts med utgångspunkt i Boverkets kompetens- och ansvarsområden med särskild inriktning på fysisk planering och boendefrågor. Rapporten visar att:

- Hållbarhet och hållbar utveckling behandlas i alla de studerade regionala utvecklingsprogrammen, ofta kombinerat med diskussion av attraktivitet och god livsmiljö
- Hållbar utveckling behandlas i många fall – i likhet med vad 2004 års rapport visade – i mycket allmänna, översiktliga termer ofta utan konkretiseringar; men i några regionala utvecklingsprogram finns, en i jämförelse med de i 2004 års rapport studerade programmen, större precisering av hållbar utveckling
- Demokrati och delaktighet, dvs. dialogprocesser och anknytande, tas upp särskilt i några regionala utvecklingsprogram och det framgår att några län/regioner har satsat på delvis nya metoder för att öka den demokratiska dialogen om programmen och nå ut bättre
- I några av utvecklingsprogrammen behandlas jämställdhet mellan kvinnor och män relativt utförligt, men det finns också program där jämställdhetsfrågorna inte berörs närmare
- Barns och ungdomars situation uppmärksammas särskilt i några program
- Integration och segregation behandlas närmare i några program, i flera fall med inriktning på att ta till vara den resurs på arbetsmarknaden som invandrare ofta utgör
- Förvånansvärt få av programmen innehåller ett tydligt internationellt perspektiv vare sig det gäller europaperspektiv eller andra internationella perspektiv
- Regionförstoring - förstoring av lokala arbetsmarknader - och regionintegrering - förstärkning av befintliga lokala

arbetsmarknadsregioner - tas upp i flertalet program och i första hand är det regionförstoring som behandlas

- Mellankommunal samverkan med grannkommuner behandlas eller omnämns i samtliga program, dock inte samverkan om åtgärder i fysisk planering
- Fysiska strukturfrågor behandlas i alla programmen främst i samband med att kommunikationsfrågor tas upp
- Boende och bostadsförsörjning behandlas i endast några av programmen, trots den betydelse bostadsförsörjning och ett gott boende har för utveckling av attraktiva regioner
- Den kommunala översiktliga planeringen behandlas närmare i endast ett fåtal program och i flertalet av dessa fall är det främst att få ett fruktbart växelspel mellan kommunal översiktsplanering och regional utvecklingsplanering som kommenteras; i regeringens nationella strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning understryks att de regionala utvecklingsprogrammen ska beakta den kommunala översiktsplaneringen
- Alla de studerade programmen behandlar fysiska kommunikationsfrågor relativt utförligt och i några program framhålls utveckling av kollektivtrafiken, vilken följaktligen inte behandlas i alla program
- I flertalet av programmen tas även utbyggnad av IT-infrastrukturen upp som viktig för en god framtida utveckling
- I några av programmen - oväntat få - behandlas omställning av energisystemet för ökad hållbarhet
- Målkonflikter mellan olika sektorsområden behandlas endast i några få av programmen, trots att det finns stort behov av detta för att nå bättre helhetsperspektiv över sektorsgränser

Det är förvånansvärt att fysiska strukturfrågor inte behandlas mer utvecklat i flera än några få program. Det förefaller uppenbart att överväganden av fysiska strukturalternativ och nyttiggörande av analyser från kommunala fysiska översiktsplaner som är aktuella borde kunna stärka de regionala utvecklingsprogrammen som sektorsövergripande dokument. Användandet av enkla principskisser - som finns i några få av programmen - skulle kunna stärka detta ytterligare och dessutom kunna bidra till att öka medborgarnas och föreningslivets engagemang och intresse för den regionala utvecklingsplaneringen.

Frågeställningar i undersökta regionala program

Inriktningen på de regionala utvecklingsprogrammen ligger oftast på näringslivsutveckling, infrastruktur, utbildning, länets/regionens attraktivitet och anknytande.

Boverket har i denna rapport kartlagt frågor om behandlingen av fysisk samhällsplanering och angränsande områden i det femtontalet regionala utvecklingsprogram som tillkommit sedan en motsvarande analys gjordes av Boverket för ungefär tre år sedan under sommaren 2004. Arbetet med denna rapport utfördes mars – maj 2007.

Hållbar utveckling och god livsmiljö

Under senare år har diskussionen om hållbar utveckling utvecklats. Det framgår också av de analyserade regionala utvecklingsprogrammen. Hållbar utveckling finns med i alla program med varierande detaljeringsgrad. Men i en hel del av programmen är ändå skrivningarna om hållbar utveckling allmänt hållna och inte särskilt specificerade. I många av programmen förs främst det en diskussion om hur man ska uppnå miljömålen.

I Dalarnas regionala utvecklingsprogram är ansatsen för hur man vill utvecklas hållbart i länet att regional utveckling ska vara liktydigt med hållbar utveckling. Man menar att strategierna i programmet ska genomsyras av en strävan mot hållbar utveckling. Aktörerna bakom programmet måste bland annat utveckla gemensamma metoder och verktyg för att värdera resultat, målkonflikter och konsekvenser av olika insatser.

För att skapa en god livsmiljö vill man utveckla alla sina lokala och regionala möjligheter för att det ska vara attraktivt att bo och arbeta i Dalarna. En välfungerande sjuk- och hälsovård ses också som en viktig aspekt. Barns och ungdomars livsmiljö och deras inflytande

och delaktighet i samhället ses också som viktiga beståndsdelar i en god livsmiljö.

I Västra Götalandsregionens regionala utvecklingsprogram ”Vision Västra Götaland – Det goda livet” understryks att alla beslut ska utformas så att de beaktar ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser i ett längre tidsperspektiv. Särskilt viktiga att arbeta med är enligt programmet:

- En god hälsa
- Arbete och utbildning
- Trygghet, gemenskap och delaktighet i samhället
- En god miljö där de förnybara systemen värnas
- Möta behoven hos barn och ungdomar
- Uthållig tillväxt som skapar resurser för alla
- Ett rikt kulturliv.

I programmet för Kronobergs län är målsättningen är att ha ett helhetsperspektiv på hållbar utveckling. Detta ses som en förutsättning för ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Man belyser bland annat det gemensamma ansvaret för ett samhälle med mångfald och demokratiska värderingar, respekt för de mänskliga rättigheterna samt jämställdhet mellan könen. Den fysiska planeringen ses som ett verktyg för att skapa grunden för goda levnadsvillkor och god livsmiljö. Precis som Västra Götaland och Dalarna anser man att besluten som tas ska beakta såväl de ekonomiska, som de sociala och miljömässiga målen för en hållbar utveckling.

I Regionförbundet Kalmar läns regionala utvecklingsprogram för Kalmar län utvecklas hållbar utveckling på liknande sätt. I programmet pekas bland annat på att regionförstoring genomförd med rätt medel kan bidra till en hållbar utveckling.

I Regionförbundet Uppsala läns program för Uppsala län fokuseras på god livsmiljö. I programmet tas bland annat upp ”Attraktiva boendemiljöer och goda livsvillkor”. Här utvecklas god livsmiljö som ett medel för att skapa attraktionskraft och för att skapa ett gott investeringsklimat i regionen. Man knyter an till att många människor numera inte flyttar främst för arbetets skull, utan för att få en bättre boendemiljö. Viktigt för god livsmiljö är även att det finns ett bra kulturutbud, bra barnomsorg och skola samt bra kommunikationsmöjligheter. I Uppsala län finns samarbete mellan kommunerna för att bland annat för stråkplanering, i vilken planering för attraktiva bostäder ingår.

Även i Blekinge, Västernorrlands, Västerbottens och Örebro läns program behandlas hållbar utveckling och god livsmiljö i något större utsträckning än i genomsnittslänet.

Demokrati och delaktighet

Det är angeläget med bred dialog i arbetsprocessen med att ta fram ett regionalt utvecklingsprogram, så att organisationer och myndigheter som inte är delaktiga vid framtagandet och intresserade medborgare ska få möjlighet att påverka och ha kännedom om innehållet. I detta delavsnitt redogörs för förfaringssättet i de län/regioner som särskilt har tagit upp demokrati och delaktighet i sina regionala utvecklingsprogram.

Region Halland har i arbetet med programmet använt sig av samtal som arrangerats på olika mötesplatser i hela länet. Över 2000 hallänningar deltog enligt uppgift i samtalen. Man har även gett medborgarna möjlighet att skicka in sin vision och sina synpunkter via post eller internet. För att få de halländska ungdomarnas visioner gavs möjlighet att via internetportalen ”Lunarstorm” att skicka in synpunkter. Det var enligt uppgift något mer än 1000 ungdomar som svarade.

På liknande sätt som i Halland har man i Kalmar län arbetat med att möta medborgare, olika aktörer och organisationer både via internet och genom möten.

Regionförbundet i Uppsala län har förankrat sitt regionala utvecklingsprogram genom att först ta fram ett diskussionsunderlag i en bred dialog som pågick under ett år. Därefter har underlaget remissbehandlats för att sedan kunna arbeta fram en övergripande vision. Den har sedan konkretiserats till strategier och handlingsinriktningar som förankrats lokalt i länet.

Också i Örebro län har man arbetat med medborgardeltagande vid framtagandet av sitt program.

I Östergötlands läns regionala utvecklingsprogram är en av strategierna att utveckla formerna för det politiska arbetet på regional nivå. Man framhåller att möjligheterna för medborgarna att engagera sig och delta aktivt i samhällsplaneringen ökar, om besluten fattas närmare de sammanhang där enskilda har möjlighet att agera. Man har därför sökt skapa arenor för samverkan och dialog om regionens utveckling.

Jämställdhet

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. De flesta av de genomgångna programmen har behandlat jämställdhet. Det finns särredovisningar i tabellform och i den löpande texten av data avseende kvinnor respektive män i några

program. Flera andra län/regioner utvecklar inte sin syn närmare på hur arbetet för jämställdhet ska gå framåt i länet eller regionen.

Västra Götalandsregionens regionala utvecklingsprogram lyfter i sin vision fram fem viktiga inslag om hur de vill att jämställdheten ska se ut i regionen.

- Den könsuppdelade arbetsmarknaden är bruten och likaså de könstraditionella yrkes- och utbildningssvalen.
- En jämställd maktstruktur i såväl näringslivet som offentligservice och i politiken.
- Hälsan är lika god hos både kvinnor och män.
- En region utan mäns våld mot kvinnor och där kvinnor inte är utsatta.
- Kvinnor och män har lika lön för lika arbete.

Hallands läns målsättning är att bli föregångare i jämställdhetsarbetet i Sverige. Detta vill man lyckas med genom att öka kunskapen om ojämnliska villkor mellan könen med inriktning på att jämställdhetsarbetet ska utvecklas och förbättras.

Precis som Hallands program är jämställdhetsinriktningen tydligt angiven i Dalarnas regionala utvecklingsprogram.

I Örebro läns program beskrivs på liknande sätt den önskvärda utvecklingen vad gäller ökad jämställdhet. Länets jämställdhetsprogram ingår som en del i länets regionala utvecklingsprogram.

En viktig inriktning i Uppsala läns jämställdhetsarbete är enligt det regionala utvecklingsprogrammet en utveckling av kollektivtrafiken, så att den är mer anpassad både till kvinnors och mäns behov.

I Västerbottens läns regionala utvecklingsprogram kopplas jämställdheten samman med folkhälsan, eftersom det är stor skillnad mellan ohälsotalen för könen, så att kvinnor generellt sett uppvisar mer ohälsa. Man pekar vidare på att för att bryta det traditionella könsrollsmönstret bör man starta redan i förskolan med information till barn och föräldrar. En bred arbetsmarknad och ett jämställt arbetsliv anges vara en utmaning för att uppnå hållbar utveckling i länet.

I de regionala utvecklingsprogrammen för Blekinge, Värmland, Östergötland och Västernorrlands län beskrivs inte jämställdhetsfrågorna närmare.

Barn- och ungdomsperspektiv

Region Halland har vinnlagt sig om att låta barns och ungdomars åsikter och önskemål komma fram i det regionala

utvecklingsarbetet. Man har under arbetet med det regionala utvecklingsprogrammet använt sig av internetportalen ”Lunarstorm” för att få de ungas åsikter om Hallands framtid.

Västernorrlands beskriver de ungas situation och att det främst är unga människor som lämnar länet. I programmet framförs att det behövs en satsning på att tillgodose barns och ungdomars behov. I programmet framhålls att det är strategiskt med bra förskolor, skolor, fritidsaktiviteter och ökade möjligheter till högre studier.

Även i programmen för Kalmar, Jämtlands, Värmlands och Dalarnas län har man betonat barn- och ungdomsperspektiven.

Integration och segregering

Integrationsfrågor kopplas i flera av programmen samman med arbetsmarknaden, eftersom arbete kan ses som en av de viktigaste förutsättningarna för att bryta segregering och bidra till integration.

I Östergötlands program lyfter man fram arbetsmarknaden som viktig för integration. Man vill även göra det möjligt för flyktingarna/invandrarna att kunna göra aktiva boställningsval. För att man i länet ska få ett framgångsrikt arbete med att bryta segregationen, framhåller man, att det krävs en helhetssyn och en kombination av olika insatser.

I Jämtlands program pekar man särskilt på att kompetensen hos invandrarna måste tas tillvara i näringslivet.

En av Region Hallands strategier är att söka göra mångfalden till en tillgång i regionen. Man öka toleransen, bryta negativa mönster och dra nytta av individers olikheter.

I Västra Götalandsregionens program understryks det att integrationsarbetet ska genomsyra hela det regionala utvecklingsarbetet. Programmet har i integrationshänseende en liknande inriktning som programmet för Halland.

Västernorrlands län benämner sig i sitt program för mångfaldens län. Under rubriken ”mångfald och öppenhet” beskrivs olika vägar för hur länets flyktingar/invandrare ska kunna integreras bättre i arbetslivet och på bostadsmarknaden. Man vill även bilda ett särskilt Centrum för integration och introduktion i Västernorrland.

Region Blekinge behandlar integration i korthet i programmet för Blekinge. Arbete och lämplig bostad ses som avgörande för en bra integration.

I Örebro län program hänvisas till att man i länet har tagit fram ett särskilt integrationsprogram, som fungerar som en del av det regionala utvecklingsprogrammet.

Övriga län/regioner behandlar frågan kort och endast i allmänna ordalag i de regionala utvecklingsprogrammen.

Det internationella perspektivet

När det gäller det internationella perspektivet i programmen framhåller flertalet län/regioner betydelsen av att främja näringslivets möjligheter att synas och verka på den globala marknaden. Ungefär hälften av länen/regionerna söker sätta in det egna länet i ett internationellt perspektiv med fokus på samarbeten med regioner i andra länder.

Blekinge län var tidigt ute med att knyta kontakter över Östersjön och tar bland annat upp några samarbeten i Östersjöområdet. Ett av dessa är "Euroregion Baltic" för vilken ett gemensamt handlingsprogram har tagits fram. Det innehåller fyra områden: företagsutveckling, transportinfrastruktur, den sociala dimensionen samt miljö och energipolicy. Ett annat är Interreg-projektet "Baltic Gateway" med 38 partners från sju länder. Projektet syftar till regional utveckling och tillväxt genom utveckling av transportsystemet i södra Östersjön.

Visionen i Västerbottens utvecklingsprogram är att man ska ha stärkt sin position som attraktiv region på den internationella marknaden. Man inriktar sig på att ta tillvara EU-medlemskapets möjligheter genom aktiv omvärldsbevakning och genom att delta i internationella samarbeten. Man vill även stärka den s.k. "Nordliga dimensionen i EU-arbetet – vilket innebär de speciella utvecklingsförhållandena i norra Europa – och prioriterar samarbeten inom EU:s olika program för territoriellt samarbete.

I likhet med Västerbotten är ett av målen i Kalmar läns program är att stärka deltagandet i EU:s transnationella program. Man vill även stärka sin profil som aktiv part i bland annat Östersjösamarbetet. Liksom Blekinge län samarbetar man i "Euroregion Baltic.

I programmet för Örebro län ingår ett delprogram som kallas "Strukturfonder". I det behandlas de av EU:s fonder som berör länet.

Västra Götaland beskriver sig i det regionala utvecklingsprogrammet som starkt internationellt beroende och öppet mot omvärlden. Företrädare för länet är med i ett antal internationella partnerskap och allianser som är inriktade på internationella kommunikationer och utrikeshandel.

Jämtlands läns ansats är att länet ska ha en policy som anlägger ett internationellt perspektiv på främst utbildning, arbetsmarknad och entreprenörskap.

Regionförstoring och regionintegrering

Regionförstoring är förstoring av lokala arbetsmarknader och förbättringar och utbyggnad av kommunikationerna som gör detta möjligt. I detta sammanhang är ett stärkande av kollektivtrafiken strategiskt.

Integrering eller förstärkning av befintliga lokala arbetsmarknadsregioner – regionintegrering eller regionförstärkning - kan göras genom förbättrad eller ny infrastruktur som gör att fler människor får ökade möjligheter att pendla inom regionen. Förstärkt kollektivtrafik med nya linjer och/eller förbättrad turtäthet är viktigt också i detta sammanhang.

Regionförstoring har behandlats i alla de analyserade programmen. De flesta länen/regionerna har i programmen inriktningen att läns- och kommungränser gränser inte får vara något hinder i arbetet med att utveckla länet/regionen.

I Östergötlands utvecklingsprogram framhålls att Östergötland på sikt ska bli en enda arbetsmarknadsregion med god koppling till Stockholm och Mälardalsregionen. Östergötland vill utvecklas till vad man i utvecklingsprogrammet benämner Sveriges fjärde storstadsregion. Man vill att kommunikationerna ska bli så goda att det är möjligt att bo i regionen och pendla till arbete och studier i grannregionerna. I programmet framhålls det att järnvägsförstärkningen Ostlänken anses ge ökade möjligheter till detta. Även IT-infrastrukturen är tänkt att förbättras ytterligare.

I utvecklingsprogrammet för Östergötland behandlas även regionintegrering utförligt. Man ser hela länet som en funktionell region. Det framhålls särskilt att Linköpings och Norrköpings arbetsmarknader växer samman till en gemensam arbetsmarknad. För att fullfölja detta arbetar man för att utveckla kommunikationerna ytterligare mellan regionens centrala delar.

Även i Kalmar, Blekinge, Halland, Västerbottens, Dalarna och Västernorrlands läns respektive regionala utvecklingsprogram pekas på att man samarbetar med grannlänen och strävar mot att skapa strategiska allianser.

Exempelvis vill man i Kalmar län utveckla samarbetet med Blekinge län och Kronobergs län till en gemensam funktionell region, där det går att bo i det ena länet och arbeta eller studera i något av de andra. Man strävar efter att minska antalet lokala arbetsmarknadsregioner i länet till två. I programmet ses arbetsmarknadsförstoring även till en kommuner i grannlän som eftersträvansvärt om förutsättningarna för detta finns.

Uppsala län behandlar också i strategiska samarbeten över länsgränsen. Det finns en väl utvecklad stråkplanering med olika kommuner i grannlänen. Ett viktigt exempel är det s.k. ”ABC-samarbetet” mellan Stockholms och Uppsala län, där kommunerna Uppsala, Knivsta, Sigtuna, Upplands Väsby, Sollentuna, Vallentuna, Sundbyberg, Solna och Stockholm samverkar.

I programmet för Dalarna lyfts överväganden om ett viktigt strategival fram. Det är två skilda perspektiv som är särskilt intressanta i detta sammanhang. Det ena kallas för ”det samspelta Dalarna” och det andra kallas ”det gränslösa Dalarna”. Det samspelta

Dalarna handlar om samarbete och samverkan för en stärkt region där regional utveckling ses som summan av lokal utveckling. Det gränslösa Dalarna är mer inriktat på att man i regionen ska inhämta idéer och lärdomar från andra regioner.

Också i några ytterligare läns regionala utvecklingsprogram, bland andra i Hallands, Jämtlands, Kronobergs och Västerbottens respektive program behandlas regionförstoring.

Mellankommunal samverkan

Alla de studerade regionala utvecklingsprogrammen tar upp mellankommunal samverkan. Områden som nämns i samband med skrivningar om mellankommunal samverkan är utbildning, bostadsplanering, arbetsplatser, transporter, service, skola och energi. Exempel på frågor som behandlas är att gymnasieelever kan välja utbildning i hela regionen genom att kommunerna har samarbetsavtal om detta. Ett annat exempel är samverkan för ett stärkt näringsliv mellan olika kommuner för att göra just sin del av en region attraktiv för att locka till sig ytterligare företag och arbetstillfällen.

Skrivningarna om samverkan mellan kommuner i några av programmen är emellertid oftast ganska allmänt hållna. Fysiska planeringsåtgärder behandlas inte specifikt i detta sammanhang.

Några län har emellertid en mer utvecklad beskrivning av kommunernas samarbete. I några program, exempelvis i Östergötlands, finns det beskrivet på vilket sätt man önskar utveckla de mellankommunal kontakterna för en djupare och bättre samverkan, så att regionens resurser kan användas så optimalt som möjligt.

I programmet för Uppsala län beskrivs det hur man vill fördjupa samarbetet mellan kommunerna kring utvecklingen av städer, tätorter och landsbygd. Inriktningen är att öka samsynen mellan kommunerna för en god bostadsplanering som stöder länets stråkplanering.

I Västra Götalandsregionens program betonas det att genomförandet av regionens visioner är beroende av att det mellankommunal arbetet fungerar väl och att varje kommun väl känner till grannkommunernas utvecklingsönskemål.

Fysiska strukturfrågor

Den fysiska, rumsliga dimensionen i samhällsplaneringen är till sin natur geografisk och handlar i hög grad om fysiska strukturer. Exempelvis kommunikationsleder, grönstruktur, bygghemönsöter bostadsutbyggnad och tätortsstruktur utgör sådana strukturer. Överväganden om olika fysiska strukturer kan ofta gynnas av att de sammanfattas på några översiktliga kartskisser eller principbilder i det regionala utvecklingsprogrammet.

Alla de genomgånga programmen behandlar fysiska strukturfrågor i stor utsträckning, främst kommunikationer. I Blekinges regionala utvecklingsprogram kallas utvecklingsstrategierna "kartbilder". Det finns dock ingen illustration i bild av detta i programmet.

Det är endast tre program som använder sig av någon karta av något slag eller liknande bildmaterial.

Regionförbundet i Kalmar använder sig av enkla kartbilder som åskådligt förtydligar den tillhörande texten.

Regionförbundet i Uppsala beskriver regionens stråkplanering med hjälp av illustrationer som tydligt visar de olika samarbetena.

Region Värmlands bild är mycket enkel men tydlig och visar två viktiga kommunikationsstråk.

Boende och bostadsförsörjning

Planering för bostadsutbyggnad vinner oftast på att i största möjliga utsträckning samplaneras med kommunikationsinfrastrukturer och kollektivtrafik. Regionala riktlinjer för bostadsförsörjningen och även riktlinjer utifrån ett storregionalt perspektiv kan behöva ingå i regionala utvecklingsprogram.

Uppsala län har en välutvecklad stråkplanering där trafikinfrastruktur, kollektivtrafik och bostadsplanering är viktiga inslag. I länet arbetar man med ett antal stråk som sträcker sig inom och utanför det egna länet. Genom att utveckla planeringen i stråk ökar förutsättningarna att bostäderna får en infrastruktur och effektiv kollektivtrafik med hög tillgänglighet till arbetsplatser, utbildning, service samt rekreation.

Enligt det regionala utvecklingsprogrammet avses Örebro läns bostadsförsörjning underlättas med hjälp av en länsöversikt. Man vill uppnå "lokal bebyggelseutveckling med regionala förtecken". De regionala behoven bör få större genomslag i den lokala planeringen

och den fysiska översiktsplaneringen samverka med en förbättrad regional planering.

I programmet för Östgötland beskrivs utveckling av stråk- och nodplanering, där man i likhet med stråkplaneringen i Uppsala län utvecklar infrastruktur, kollektivtrafik och bostadsförsörjning.

Regionförbundet Kalmar län beskriver hur man vill gå tillväga för att utveckla den struktur man har. Det ska göras genom utveckling av attraktiva bostadsområden i tätorterna, på landsbygden och i skärgården.

I Dalarnas program beskrivs bostadsbyggandet som en tillväxtfaktor för näringslivet. Man understryker att om det finns attraktiva bostäder som attraherar inflyttare så kan företagen få ett bättre och större underlag för nyrekrytering.

I Västernorrlands regionala utvecklingsprogram utvecklas frågan ytterligare. Precis som i Dalarnas program anses boendet vara en viktig utvecklingsfaktor. I programmet visas på attraktivitetsfaktorer för länet, vilka kan bidra till att attrahera inflyttare. Enligt programmet är det särskilt den långa kusten, de stora älvarna samt många sjöar. Man belyser också problematiken med att planera bostäder i vattennära lägen.

I övriga regionala utvecklingsprogram behandlas inte bostadsförsörjningen närmare.

Kommunikationer

Fysiska kommunikationer

Alla genomgångna program kommunikationsfrågor i relativt utförligt, framför allt i samband med skrivningar om regionförstoring och regionförstärkning.

Västra Götalandsregionen betonar i sin vision transportsystemets betydelse för människors tillgänglighet till arbete, utbildning och fritid. Det understryks att investeringar i infrastruktursystemet har stor betydelse både för näringslivets behov av godstransporter och för att säkra en snabb och säker kollektivtrafik.

I Kalmar läns program lyfts effektiva och hållbara kommunikationer. Det framhålls att det bör göras möjligt att åka på 45-60 minuter från stad till stad mellan Kalmar-Växjö-Karlskrona. I programmet anges vilka väg och järnvägssträckor som särskilt behöver förbättras.

Blekinges och Kronobergs program behandlas kommunikationsfrågorna på liknande sätt som Kalmar läns.

Region Dalarna understryker att bra kommunikationer underlättar och ökar utbytet och tillgängligheten mellan Dalarnas alla delar och

med omvärlden. Man vill bland annat förbättra och effektivisera transportsystemet så att det blir en ökad samverkan mellan de olika transportslagen.

I Jämtlands läns program behandlas kommunikationerna på liknande sätt som i länets förra regionala utvecklingsprogram. Man pekar särskilt på att bättre kommunikationer krävs för att överbrygga länets långa avstånd.

Grannlandet Västernorrland behandlar frågan på liknande sätt.

Regionförbundet i Uppsala län behandlar infrastrukturfrågorna grundligt i det regionala utvecklingsprogrammet. En viktig riktning i Uppsala län är att i hög grad arbeta med stråkplanering som grundar sig på en utvecklad infrastrukturplanering.

Region Värmland anser att satsningar på infrastrukturen i länet främst bör koncentreras till vad man benämner "Värmlandskrysset". Det är två transportkorridorer varav den ena sträcker sig mellan Oslo och Baltikum via Stockholm och den andra från kontinenten via Göteborg till Norrlandskusten. Enligt programmet betyder dessa korridorer mycket för turisttrafik och godstransporter och arbetspendling.

I Östergötlands program pekas det på att infrastrukturens grundstruktur i länet fungerar bra, eftersom den kopplar samman de tätast befolkade delarna i länet med varandra. I programmet finns det en grundlig analys av vilka insatser som behövs för att transportstrukturens kvalitéer ska bibehållas och förbättras.

I det regionala utvecklingsprogrammet för Örebro län beskrivs bland annat ett samarbete inom "Stockholm – Mälarenregionen". Det är ett samarbete mellan de fem länsstyrelserna och regionförbunden i Uppsala och Södermanlands län som tillsammans med trafikhuvudmännen samverkar med de statliga trafikverken. Syftet är att utveckla en vision för regionen med en gemensam syn på prioriteringen av infrastruktur och trafikeringåtgärder inför nästa planeringsomgång.

Kollektivtrafik

En utveckling och förbättring av kollektivtrafiken är en mycket viktig förutsättning vid regionintegrering och regionförstoring. Kollektivtrafiken behandlas i mycket olika utsträckning i de regionala utvecklingsprogrammen. Vissa län/regioner har mer utvecklade analyser, medan några tar upp den mer i korthet.

De nya regionala utvecklingsprogrammen för län i "Stockholm-Mälarenregionen" behandlar alla samarbete om kollektivtrafiken.

I Uppsala läns program framhålls det särskilt att kollektivtrafiken har en nyckelroll i utvecklingen. Regionförbundet i Uppsala län tar i programmet även upp att det ökande resandet i regionen måste utvecklas mot de ekologiska, sociala och ekonomiska

hållbarhetsmålen. Mot denna bakgrund vill man skapa ett transportsystem där en ökande andel av resorna sker med kollektiva transportmedel. De pågående stråkplaneringsarbetena i länet bör enligt programmet kunna bidra till ett mer effektivt kollektivt transportsystem. Genom att planera kollektivtrafiken med ”dörr till dörr perspektiv” vill man att fler människor ska välja kollektiva resor.

Östergötlands och Västra Götalandsregionens utvecklingsprogram beskriver kollektivtrafikutvecklingen på liknande sätt. Huvudsyftet är att utbyggnad av kollektivtrafiken ska ge flera möjlighet att välja ett långsiktigt hållbart transportsystem.

Även för Jämtland län är det en viktig inriktning att kollektivtrafiken ska vara lättillgänglig och attraktiv för alla grupper i samhället. Andelen resande med kollektiva färdmedel ska öka på bekostnad av biltrafiken för att minska belastningen på miljön i samband med resor. Ett annat mål som beskrivs är att länets bussflotta ska vara helt fossilbränslefri till år 2020.

I Västernorrlands läns program behandlas kollektivtrafiken i korthet med målsättningen att den ska förbättras till förmån för grupper som är särskilt beroende av kollektivtrafik. Det gäller bland annat ungdomar, som använder kollektivtrafiken för att pendla till studier och för att ta sig till fritidsaktiviteter. Barnfamiljer är en annan grupp som ofta är beroende av kollektiva färdmedel.

Åtgärder för att öka kollektivtrafikens attraktivitet lyfts fram som särskilt viktiga i Kalmar läns program. Insatser som beskrivs är bland annat samarbete med angränsande län för utveckling av gemensamt biljettsystem.

IT

Infrastruktur avser inte enbart fysiska kommunikationer utan även IT-kommunikation, bland annat bredbandsutbyggnad. Många län belyser nyttan av ett komplett bredbandsnät, som en viktig del i medborgarnas möjligheter att fritt kunna välja boende och för företagens val av lokalisering. Det är mycket viktigt att det även i glesbygdsområden finns en effektiv IT-infrastruktur, då dessa områden ofta inte har någon utvecklad kollektivtrafik som medger arbetspendling.

I Västerbottens län anses tillgängligheten till IT-infrastruktur vara en viktig strategisk faktor som kan bidra till att länet har en hållbar utveckling. Länet har satsat på samordnad utbyggnad av bredbandsnät och utveckling av bredbandstjänster. Västerbottens regionala utvecklingsprogram pekar på att med hjälp av IT kan även befolkningen i länets glesa delar ges bättre möjligheter till företagande och samhällsservice.

Även i Östergötlands program betonas det att IT-infrastrukturen är en lika viktig förutsättning för god regionförstoring som transportinfrastrukturen, varför IT-infrastrukturen bör förbättras ytterligare.

Västra Götalandsregionen framhåller att en god IT-infrastruktur är ett medel för att öka medborgarnas delaktighet och för att ge dem viss samhällsservice. En väl utbyggd IT-struktur bidrar även till att stärka näringslivets konkurrenskraft i regionen.

Region Blekinge visar liksom Västra Götalandsregionen på att väl utbyggd IT ger en ökad möjlighet till kommunikation med medborgarna. Man framhåller vidare att ett bra IT-nät är en grundförutsättning för landsbygdsutveckling.

IT behandlas i korthet också i de regionala utvecklingsprogrammen för Kronobergs, Västernorrlands, Jämtlands, Dalarnas och Kalmar län.

Energifrågor

I några av de studerade regionala utvecklingsprogrammen finns mål och strategier för en omställning av energisystemet för ökad hållbarhet. Det som sägs om detta i programmen är av varierande detaljeringsgrad. Några län/regioner begränsar sig till att understryka att omställningen till förnyelsebar energi är mycket angelägen, medan några andra gör en djupare genomgång av frågan.

I Östergötlands regionala utvecklingsprogram beskrivs hur miljöanpassade energi- och transportsystem ska utvecklas. I flera av regionens orter finns fjärrvärme som framställs genom förbränning av biobränsle. De goda vindförhållandena i regionen kan användas för vindkraftsutbyggnad. Det utvecklas även förnybara drivmedel i form av biogas samt etanol i regionen.

I det regionala utvecklingsprogrammet för Kalmar län finns en målsättning att alla samhällsbetalda resor som görs i länet ska vara fossilbränsle fria år 2020. Man vill även stimulera till en miljödriven tillväxt i regionen bland annat genom övergång till förnyelsebara produktion av bränslen och energikällor.

Även i Uppsala, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens, läns program framhålls det att utvecklingen inom bioenergiområdet bör gynnas, eftersom det har en viktig roll i en hållbar utveckling.

Kommunal översiktsplanering

Utöver vad som framgår i avsnittet Boende och bostadsförsörjning har den lokala översiktliga planeringen behandlats endast i ett fåtal program.

Det regionala utvecklingsprogrammet ska enligt förordningen (2003:595) om regionalt utvecklingsarbete beakta den kommunala fysiska översiktsplaneringen. I regeringens nationella strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning understryks att det regionala utvecklingsprogrammet ska beakta översiktsplaneringen i berörda kommuner samt utnyttja befintliga kommunala analyser och program.

I Dalarnas program lyfts den kommunala översiktsplaneringen fram och beskrivs som viktig för samspelet mellan regionalt och lokalt utvecklingsarbete. Man strävar efter att den kommunala planeringen och den regionala planeringen ska närma sig varandra. Det framhålls att länets regionala utvecklingsprogrammet har en viktig roll som underlag för kommunernas framtida planering.

I programmet för Örebro län ingår ett dokument som kallas "länsöversikt" vilket är en sammanställning som baseras på kommunernas översiktsplaner. Denna länsöversikten är tänkt att koppla samman kommunal planering med regional utveckling i länet.

I Blekinge läns program beskrivs den kommunala översiktsplaneringen som grunden för samhällsbyggandet. För att förverkliga framtidsvisionerna för Blekinge ska samsynen mellan översiktsplaneringen och den regionala utvecklingen ökas och förbättras.

I utvecklingsprogrammet för Kalmar län menar man på växelverkan mellan lokal och regional nivå. Vissa fysiska strukturfrågor, exempelvis planeringen av boendemiljöer bör främst behandlas på lokal nivå medan bland andra transportfrågor mer kraftfullt hanteras regionalt.

Målkonflikter

I de regionala utvecklingsprogrammen behandlas många olika politikområden. I vissa fall uppstår målkonflikter mellan dem. De regionala utvecklingsprogrammen kan ge möjlighet att behandla målkonflikter. Målkonflikterna behandlas emellertid mycket sparsamt eller inte alls i programmen. Några av länen/regionerna pekar särskilt på att målkonflikter på den nationella nivån sällan belyses tillräckligt. Det är endast fyra län/regioner som tydligt tagit upp målkonflikter i sina utvecklingsprogram.

I programmet för Jämtland behandlas vissa målkonflikter med koppling till hållbar utveckling. Det pekas på att en analys av målkonflikter är angelägen för att kunna nå hållbar utveckling.

Även i Kalmar läns program beskrivs en del målkonflikter. Det gäller särskilt målkonflikter med jämställdhet och konflikter utifrån bilanvändningen.

Precis som Kalmar har länsstyrelsen i Västernorrlands län beskrivit målkonflikterna i sitt län. Här har man inte lyft fram konflikterna

under egen rubrik utan låtit dem komma i den löpande texten i programmet.

På liknande sätt har målkonflikter tagits upp i programmet för Östergötland.

Också länsstyrelsen i Västernorrland har beskrivit vissa målkonflikter i utvecklingsprogrammet för länet.